

**BONITET MLINSKE INDUSTRIJE REPUBLIKE HRVATSKE
ZA RAZDOBLJE 1976 - 1990. GODINE**

**THE INTRINSIC VALUE OF MILLS IN THE REPUBLIC OF
CROATIA BETWEEN 1976 AND 1990**

D. Hrsto

SAŽETAK

Značaj mlinske industrije i njenih proizvoda proizlazi iz činjenice da oni čine osnovu prehrane kućanstva u svijetu i u nas. U energetske vrijednosti našeg obroka žitarice su zastupljene prosječno s 31,1% (1990. g.). Uz to, pšenica je pored kukuruza najzastupljeniji i najvažniji ratarski proizvod. Zbog toga poslovanje i način osiguranja obrtnog kapitala te struktura ukupnog prihoda i njegova raspodjela u mlinovima Republike Hrvatske od bitne su važnosti u sadašnjem i budućem načinu formiranja cijena pšenice, brašna i kruha.

Temeljitom analizom financijskih pokazatelja mlinarstva Republike Hrvatske vidljiva je svaka promjena agrarne politike, bilo od strane državnih organa ili od financijskih institucija te posljedica za proizvođače osnovne mlinske sirovine (pšenice), ili za same prerađivače (mlinsku industriju).

UVOD

Proglašenjem "Zakona o pretvorbi društvenih poduzeća" ("Narodne novine" broj 19/1991) Sabor Republike Hrvatske otvorio je novu stranicu povijesti za gospodarstvo naše države, što znači da poduzeća s dosadašnjim kapitalom u narednom razdoblju trebaju postati poduzeća kojima je određen vlasnik. Međutim, budućim je vlasnicima (dioničarima) od bitne važnosti da znaju visinu dobiti s osnove uloženog kapitala i porast vrijednosti dionice (osnovnog - uloženog kapitala). Kako bi udovoljili želji budućih investitora u mlinsku industriju Republike Hrvatske na osnovi bilance stanja i uspjeha izradili smo detaljnu analizu te je prilagodili financijskim omjerima koji se rade u razvijenim tržišnim gospodarstvima. Potreba temeljite analize mlinske industrije naše Republike očituje se u zastupljenosti proizvoda iste industrije u dnevnom obroku pućanstva. Proizvodi

izrađeni iz žitarica čine prosječno 31,1% (1990) udjela u energetsom sastavu obroka, s tendencijom povećanja. Pored toga, Republika Hrvatska je veliki proizvođač žitarica, posebice pšenice, te njena proizvodnja dvostruko nadilazi naše potrebe (1990. god. 1,6 mln. tona). Ratarski proizvod (pšenica), koji je do 1965. godine bio više ili manje nedostatan našim potrebama, početkom sedamdesetih godina u potpunosti zadovoljava naše potrebe i izvozi se na područje današnjih nama susjednih država (Slovenija, BiH).

1.

Financijski pokazatelji, ostvareni na temelju određene proizvodnje u mlinskim poduzećima, ukazuju da je ukupni prihod (izražen u realnim iznosima) rastao godišnje po prosječnoj stopi od 1,65% (vidi tablicu 1). Uspoređujući ukupan prihod s ostvarenom količinom proizvoda vidi se da ukupni prihod u svakoj godini ostvari veći indeks rasta od indeksa ostvarene količine proizvoda, osim u 1978. i 1979. godini. To navodi na zaključak da su na tržištu postignute veće cijene od ostvarene proizvodnje. Međutim, taj nerazmjer ostvarenog ukupnog prihoda i količine proizvoda očituje se u odluci bivših saveznih organa da mlinskim poduzećima regresiraju određeni iznos kamata, koje su mlinari morali platiti za obrtna sredstva utrošena za kupovinu sirovine (pšenice). Kompenzacijama za određene tipove brašna nastojalo se nadoknaditi realne troškove prerade pšenice u brašno. Mlinska poduzeća su na temelju takvih odluka uvijek završila poslovnu godinu podmirivši jednostavnu reprodukciju ili s određenim gubitkom. Uspješnost privređivanja te grane gospodarstva do sada je prvenstveno ovisila o cijeni ulazne sirovine (pšenice), o količini potrebnog kapitala za kupovinu dotične sirovine i njegovoj cijeni, o odobrenoj cijeni izlazne sirovine (brašna i drugih proizvoda) od strane bivših saveznih organa, a vrlo malo o količini proizvedenog brašna i postotku iskorištenja kapaciteta.

Troškovi mlinara u strukturi ukupnih troškova činili su vrlo mali postotak i mali utjecaj na cijenu mlinskih prihoda (vidi tablicu 1 i 2). Utrošena sredstva rasla su po prosječnoj stopi od 1,30% godišnje. Uspoređujući rast utrošenih sredstava s ukupnim prihodom, uočava se da je u 1981, 1985. i 1986. godini rast utrošenih sredstava bio veći za 0,3%, 9% i 1,6% od rasta ukupnog prihoda. Cilj gospodarenja svakog poduzeća je ostvarivanje dohotka (D, dobiti). Ostvareni dohodak mlinskih poduzeća rastao je godišnje po prosječnoj stopi od 3,43%. To je za približno 2,5 puta brže od rasta ukupnog prihoda i utrošenih sredstava. Ostvareni dohodak nije uvjetovao adekvatan rast čistog dohotka, što je bilo za očekivati, a razlozi su sljedeći:

Tablica 1 Osnovni financijski rezultati poslovanja analiziranih mlinarskih poduzeća Republike Hrvatske u razdoblju 1976-1989.

Table 1 Basic financial results of running a bussines of analysed mill enterprises of the Republic of Croatia in the period 1976-1989.

Realni iznos: 000 din.
Real amounts in thousand dinars

Elementi Elements	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Prosjek 76/89 Average 76/89	St. rasta 76/89 Rate of growth 76/89
1 Ukupan prihod Gross income	2.870.520	3.044.706	2.680.478	2.768.540	2.887.315	2.981.335	3.559.029	3.542.959	3.535.997	3.150.922	3.427.694	3.070.732	3.147.549	3.552.976	3.158.625	1.65
2 Utrošena sredstva Expended funds	2.447.680	2.524.822	2.162.773	2.254.121	2.383.658	2.548.977	2.965.826	2.971.475	2.960.140	2.907.290	2.962.199	2.560.350	2.617.433	2.897.029	2.654.555	1.30
3 Dohodak Income	422.840	519.884	517.705	514.419	503.657	432.358	593.202	571.485	575.857	243.633	465.495	510.381	530.116	655.947	504.070	3.43
- za- jedički doh.- joint in- come	46.660	66.378	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4 Izdvajanja iz doh. Con- tributions	70.920	69.580	181.738	182.186	184.292	200.759	237.989	315.790	378.032	91.772	145.232	175.519	226.270	282.221	195.879	11.21
- kamate - interest	17.840	26.462	62.653	65.513	79.381	93.339	115.147	198.730	177.675	46.319	15.161	63.463	88.381	100.719	82.199	14.24

Nastavlja se na idućoj strani

D. Hrsto: Bonitet mlinske industrije Republike Hrvatske za razdoblje 1976-1990. godine

Elementi Elements	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Prosjeck 76/89 Average 76/89	St. rasta 76/89 Rate of growth 76/89
5 Čisti dohodak Net in- come	323.190	383.925	348.149	336.622	324.756	235.848	364.473	265.738	205.723	194.788	320.401	342.761	305.798	373.726	308.993	1.12
B.O.D.+ZP +SF Gross wages	290.980	298.690	298.653	278.088	256.272	162.843	298.482	215.653	157.933	154.708	237.038	247.832	245.907	295.480	245.611	0.12
akumu- lacija - acumu- lation	32.210	85.235	49.496	58.535	68.485	73.005	65.991	50.086	47.790	40.080	83.363	94.929	59.892	78.246	63.381	7.07
- gubitak - deficit	17.930	-	12.182	4.389	5.435	4.249	9.259	10.044	7.898	42.927	137	7.898	1.952	-	8.879	-
6 Prosj. korišt. posl. sred. Average assets uses	1.928.158	2.163.806	2.412.025	2.362.092	2.382.029	2.336.862	2.496.248	2.505.906	2.176.146	2.015.450	1.973.409	1.862.687	1.876.343	2.082.741	2.183.850	0.59
7 Pros. korišt. osn. sred. Average fixed as- sets uses	1.124.372	1.097.305	1.176.210	1.244.538	1.096.439	1.100.027	1.120.139	1.051.186	775.559	761.459	712.092	894.255	980.962	1.088.867	1.015.958	0.25
8 Broj zaposlenih Number of em- ployees	4.122	4.298	3.951	3.648	3.507	3.435	3.472	3.436	3.510	3.410	4.007	4.012	4.373	4.324	3.822	0.37
9 Mjesečna plaća rad. din. Monthly wage of worker (dinars)	3.413	3.550	3.725	3.803	3.548	3.494	3.526	3.271	2.881	2.827	2.842	2.967	2.729	3.351	3.280	-0.37

Načelnik se na idućoj stranici

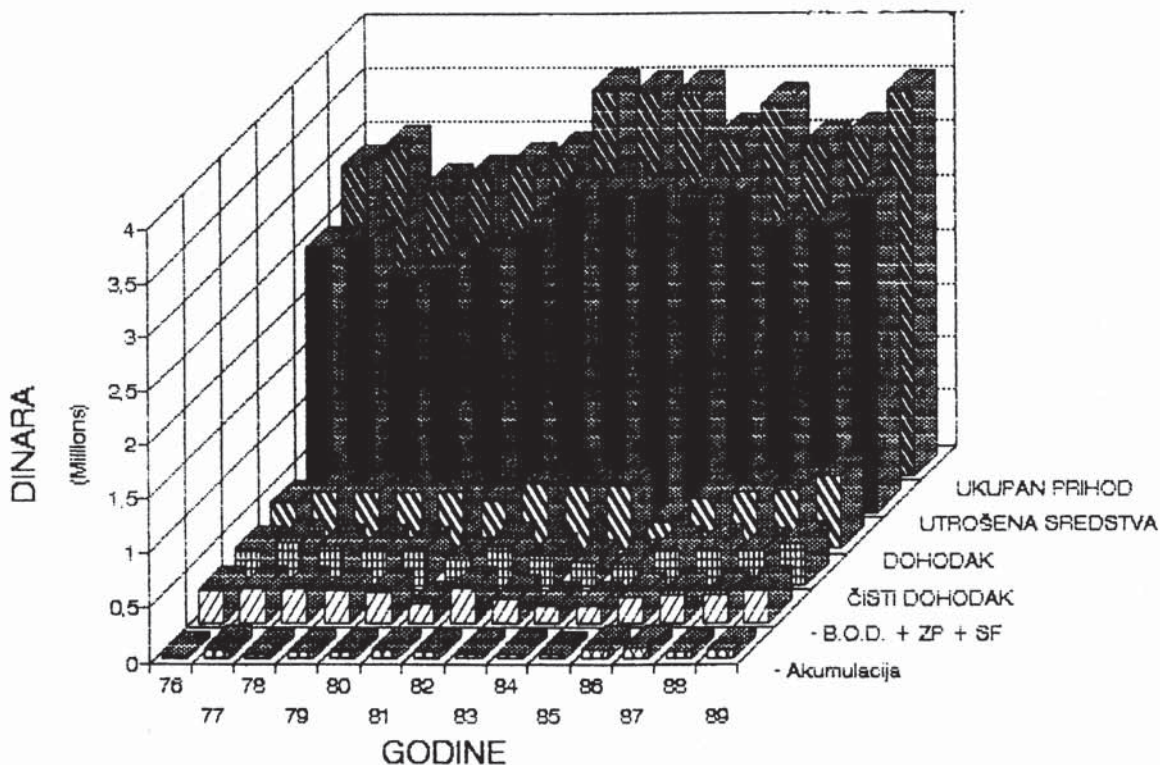
D. Hrsto: Bonitet mlinske industrije Republike Hrvatske za razdoblje 1976-1990. godine

Elementi Elements	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Prosjeak 76/89 Average 76/89	St. rasta 76/89 Rate of growth 76/89
tona po radniku tons per worker																
10 - mejlave - grinding	116.45	107.30	117.08	130.22	132.14	137.89	142.53	140.80	145.25	144.66	123.88	121.85	108.10	108.92	126.93	-0.51
11 - brašno - wheat flour	84.59	79.49	86.42	96.67	99.60	103.45	107.23	109.60	111.18	110.37	93.10	92.26	81.61	82.11	95.55	-0.23
12 Plaća u Hrvat- skoj Wage in Croatia	3763	3829	4072	4125	3825	3657	3544	3155	2894	2965	3316	3063	2849	3311	3.455	-0.98

Struktura ukupnog prihoda minarskih poduzeća
Structure of gross income of mill enterprises

Elementi Elements	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	Prosjek Average
1 Ukupan prihod Gross income	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
2 Utrošena sredstva Expended funds	85.3	82.9	80.7	81.4	82.6	85.5	83.3	83.9	83.7	92.3	86.4	83.4	83.2	81.5	80.3	83.8
3 Dohodak Income	14.7	17.1	19.3	18.6	17.4	14.5	16.7	16.1	16.3	7.7	13.6	16.6	16.8	18.5	19.7	16.2
4 -zajednički doh.- joint income	1.6	2.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0	0.3
5 Izdvajanja iz doh. Contributions	2.5	2.3	6.8	6.6	6.4	6.7	6.7	8.9	10.7	2.9	4.2	5.7	7.2	7.9	8.2	6.2
6 - kamate - interests	0.6	0.9	2.3	2.4	2.7	3.1	3.2	5.6	5.0	1.5	0.4	2.1	2.8	2.8	2.9	2.6
7 Čisti dohodak Net income	11.3	12.6	13.0	12.2	11.2	7.9	10.2	7.5	5.8	6.2	9.3	11.2	9.7	10.5	11.5	10.0
8 B.O.D.+ZP+SF Gross wages	10.1	9.8	11.1	10.0	8.9	5.5	8.4	6.1	4.5	4.9	6.9	8.1	7.8	8.3	9.3	8.0
9 akumulacija - accumulation	1.1	2.8	1.8	2.1	2.4	2.4	1.9	1.4	1.4	1.3	2.4	3.1	1.9	2.2	2.2	2.0
10 gubitak - deficit	0.6	0.0	0.5	0.2	0.2	0.1	0.3	0.3	0.2	1.4	0.0	0.3	0.1	0.0	0	0.3

Graf. 1. Osnovni financijski rezultati poslovanja analiziranih mlinarskih poduzeća Republike Hrvatske u razdoblju 1976-1989.
 Figure 1 Basic financial results of running a business of analysed mill enterprises of the Republic of Croatia in the period 1976-1989.

Izdvajanje iz dohotka ostvarilo je stopu rasta od 11,21% godišnje, a kamate su rasle po prosječnoj stopi od 14,24%. Prema tome, dvije najbitnije stavke izdvajanja toliko su osiromašile dohodak, da je približno 80% čistog dohotka odlazilo na plaće zaposlenih, koje su uz to bile ispod republičkog prosjeka gospodarstva Republike Hrvatske. Prosječna stopa rasta čistog dohotka bila je svega 4,12%. Sredstva za bruto plaće zaposlenih te za zajedničku potrošnju i stambenu izgradnju rasla su po prosječnoj godišnjoj stopi od svega 0,12%. Ostvarena pozitivna prosječna stopa rasta na toj stavci Bilance uspjeha posljedica je većih izdvajanja za ZP i STI na uštrb plaća zaposlenih. Stavka izdvojenih sredstava, na koja mogu utjecati poslovodni organi i svi zaposleni, stavka je izdvojenih sredstava za akumulaciju. Stopa rasta od 7,07% godišnje za analizirano razdoblje pokazuje, da ta grupacija vodi brigu o racionalnom gospodarenju, te o likvidnosti. Gubitak je ostvaren u svim godinama, osim u 1977. i 1989. U strukturi ukupnog prihoda gubitak je činio od 0,03% do 1,4%. Ostvarivanje poslovnih rezultata zahtijeva trošenje sredstava i to

poslovnih. Izvor poslovnih sredstava i organski sastav kapitala od neposrednog je utjecaja na pokazatelje uspješnosti gospodarenja grupacije i svakog poduzeća posebice. Prosječno upotrijebljena sredstva rasla su po prosječnoj stopi od 0,59% godišnje, dok su osnovna sredstva ostvarila negativnu stopu promjene od 0,25% godišnje. Taj podatak upućuje na veći udjel obrtnih sredstava u strukturi ukupnog kapitala, što neminovno prisiljava mlinare na uzimanje skupih kredita od banaka. Preraspodjela poslovnih sredstava u korist obrtnih sredstava imala je izravan utjecaj na poslovnost mlinarstva Hrvatske. Broj djelatnika uposlenih u mlinarstvu za proteklo razdoblje rastao je po stopi od 0,37% godišnje. Posljedica toga je smanjenje plaće zaposlenih djelatnika od 0,14% godišnje. Rast broja zaposlenih djelatnika od 0,37% godišnje, kao i smanjenje plaća djelatnika od 0,14% godišnje, odgovara prosječnoj negativnoj stopi proizvodnje po uposlenom djelatniku u mlinarstvu od 0,51% godišnje. Proizvedena količina brašna po djelatniku godišnje imala je negativnu stopu rasta od 0,23%.

Uz osnovne financijske rezultate iskazan je i prosječno ostvareni ukupni prihod te njegova struktura za analizirano razdoblje. Prosječno ostvareni ukupni prihod za iskazano razdoblje približno je jednak iznosu ostvarenom u 1985. godini. Utrošena sredstva nešto su veća nego u 1988. godini (za 1,5%), dok je ostvareni dohodak jednak onomu u 1980. godini. Prosječna suma sredstava izdvojenih iz dohotka za poreze, doprinose i kamate približno odgovara sumi iz 1981. godine. Iznos kamata nešto je manji od iznosa kamata iz 1988. godine. Posljedica takvih kretanja je i ostvareni čisti dohodak koji je manji od onog u 1976. godini. Uslijed toga i plaća uposlenih bila je realno za 3,9% manja od 1976. godine. Prosječni rezultati ostvareni u razdoblju 1986-1989. godine uspoređeni sa ishodišnom 1976. godinom, u indeksima iznose:

Ukupni prihod je veći za 10,1%, utrošena sredstva za 8,5%, ostvareni dohodak za 19,3%, izdvajanja iz dohotka za 176,2%, kamate za 360,8%, dok je čisti dohodak manji za 4,4%. Masa sredstava izdvojena za bruto plaće, stambenu izgradnju i zajedničku potrošnju manja je za 15,2%, dok je akumulacija veća za 96,8%. Prosječno upotrijebljena poslovna sredstva veća su za 13,1%, dok je utrošak osnovnih sredstava manji za 9,6%. Plaća uposlenih realno je manja za 3,9%, broj uposlenih manji je za 7,2%, a količina proizvedene meljave po uposlenom veća je za 9,0%, što je ostvareno i u proizvedenoj količini brašna po uposlenom od 13,0%. Ukupna proizvodnja veća je za svega 0,1% od one u ishodišnoj, 1976. godini. Struktura ukupnog prihoda prikazana je u tabeli br. 3.

Usporedimo li prosjek 1976-89. s 1976. godinom, uočavamo sljedeće:

Utrošena sredstva su manja za 1,2 strukturalna poena. To je automatski povećalo dohodak za 1,2 strukturalna poena. Izdvajanja iz dohotka veća su za 3,7 strukturalnih

$$P3 = \frac{D}{R}$$

D = dohodak

$$P4 = \frac{D\check{c}}{R}$$

Dč = čisti dohodak

$$P5 = \frac{A}{BOD}$$

A = akumulacija

BOD = masa sredstava za bruto osobne dohotke

Za ekonomičnost:

$$E1 = \frac{B}{Us}$$

Us = utrošena sredstva

Za rentabilnost:

$$R1 = \frac{D}{S}$$

$$R2 = \frac{D\check{c}}{S}$$

S = upotrijebljena poslovna sredstva

Za iskorištavanje sredstava:

$$K1 = \frac{B}{S} \text{ (koeficijent obrta poslovnih sredstava)}$$

$$K2 = \frac{B}{Ss} \text{ (koeficijent obrta osnovnih sredstava)}$$

Ss = osnovna sredstva

$$K3 = \frac{B}{So} \text{ (koeficijent obrta obrtnih sredstava)}$$

So = obrtna sredstva

$$K4 = \frac{Q}{S} \text{ (izdašnost sredstava)}$$

$$K5 = \frac{360 \times So}{B} \text{ (vrijeme zadržavanja obrtnih sredstava)}$$

Ostali pokazatelji:

$$K6 = \frac{S}{R} \quad (\text{opremljenost rada sredstvima})$$

$$K7 = \frac{Ss}{R} \quad (\text{tehnička opremljenost rada})$$

$$K8 = \frac{\text{izdavanje iz dohotka}}{Q \text{ brašna}} \quad K9 = \frac{\text{kamata}}{Q \text{ brašna}}$$

Pomoću tih pokazatelja metodom ocjene odnosnih vrijednosti, dobit ćemo za svaku godinu jedan sintetički pokazatelj. Iz dobivenih ćemo pokazatelja saznati koja je godina bila ekonomski najuspješnija za mlinska poduzeća. Takav način analize u literaturi se tretira kao specijalna metoda.

U analizi smo iskoristili pokazatelje za koje su već i znanost i praksa dale potvrdu. Dodali smo, međutim, još neke pokazatelje, primjerene istraživanom problemu. Prvenstveno su to pokazatelji sa sljedećim oznakama - K6 (opremljenost rada sredstvima), K7 (tehnička opremljenost), K8 (izdvajanje po jedinici proizvoda), K9 (kamatno opterećenje), ostali pokazatelji. U prvu skupinu pokazatelja koji nam ukazuju na dinamiku promjene količine proizvoda, ukupnog prihoda, dohotka i čistog dohotka u odnosu na broj uposlenih djelatnika, dodali smo i pokazatelj P5. Osim prva četiri pokazatelja proizvodnosti rada (P1, 2, 3, 4) bitno je iskazati odnos stvorene akumulacije i bruto plaće (P5). Pomoću tog pokazatelja vidljiva je zainteresiranost uposlenih djelatnika za ulaganje u poduzeće, što će pri prodaji dionica koja predstoji dati odgovor, da li su zainteresirani ili ne. Međutim, mora se znati da je rast bruto plaća bio zakonski vezan uz izdvajanje sredstva za akumulaciju, što može donekle zamagliti stvarnu sliku o akumulativnosti te grane gospodarstva Republike Hrvatske. Pokazatelj budućem vlasniku daje uvid o mogućnostima ostvarivanja profita i ekstra profita. Pokazatelji ekonomičnosti, rentabilnosti i iskorištenja sredstava opće su poznati te ih ne treba objašnjavati.

Pored toga pokazatelji s oznakom K8 i K9 od velikog su značaja za tu grupaciju, jer se iz njih očituju:

- opterećenost jediničnog proizvoda društvenim davanjima (K8),
- opterećenost jediničnog proizvoda kamatima (K9).

Na temelju ta dva pokazatelja može se vrlo lako predvidjeti, da li će u odnosu na prerađeni kilogram pšenice doći do dispariteta cijena između sirovine i reprod materijala. Moguće je utvrditi, da li će i s kolikim gubitkom poslovati ova gospodarstvena grupacija te koliko će "morati država izdvojiti za regresiranje kamata" na sredstva koja su utrošena za kupnju pšenice, da bi cijena finalnog

proizvoda bila prihvatljiva za potrošače. Prije nego iznesemo zaključke na osnovi sintetičkog pokazatelja, analizirat ćemo dobivene pokazatelje i pripadajuće indekse koji su predočeni u tabeli br. 4.

Pokazatelj P1 (produktivnost rada) u analiziranom je razdoblju imao promjenjiv tijek, ali je prosječno ostvario negativnu godišnju stopu promjene od 0,51%. To je posljedica porasta broja zaposlenih uz nepromijenjenu količinu proizvoda.

Pokazatelj P2 (ukupno ostvarena novčana masa po djelatniku) pokazuje rast. Razlog tome nalazi se u visini kamata na kredite koji su utrošeni za kupovinu sirovine.

Zakonitost u tom pokazatelju naći je teže zbog:

- nepredviđenog porasta cijena ulazne sirovine, kao i izlaznog proizvoda,
- visine kamata,

- visine premija, naknade od strane bivših državnih organa, te trenutnog stanja na tržištu mlinskih proizvoda.

Pokazatelj P3 (ostvareni dohodak po djelatniku) mora se uzajamno analizirati s pokazateljem K8 (izdvajanje iz dohotka po kilogramu proizvoda). Dohodak po radniku ostvario je za analizirano razdoblje pozitivnu godišnju stopu rasta od 3,05%. Pokazatelj K8 (izdvajanje iz dohotka po proizvodu) je ostvario stopu rasta od 11,14% godišnje. To znači porast izdvajanja za potrebe društvu, a ujedno izravno siromašenje mlinskih poduzeća, uposlenih djelatnika te povećanje cijena mlinskih proizvoda. To je početak rasta inflacije, a u razdoblju 1986. i 1987. i dalje hiperinflacije.

Pokazatelj P4 (odnos ostvarenog čistog dohotka i broja uposlenih djelatnika) jedan je od najmjerodavnijih pokazatelja uspješnosti poslovanja. On ima izravni utjecaj na zadovoljenje osobnih i zajedničkih potreba uposlenih u grupaciji. Istovremeno ima i veliki utjecaj na obnovu predmeta rada. Stopa rasta tog pokazatelja iznosila je 0,75% godišnje, što je vrlo malo obzirom na rast dohotka.

Pokazatelj P5 ili ostvarena akumulacija na jedan dinar isplaćene bruto plaće uposlenih ukazuje na zainteresiranost djelatnika za razvoj poduzeća i na izdvajanje u fondove poduzeća koji omogućuju nesmetano poslovanje.

Jedan od osnovnih pokazatelja uspješnosti poslovanja je koeficijent ekonomičnosti (E). Tijekom analiziranog razdoblja mlinska su poduzeća ostvarila ekonomičnu proizvodnju. Na to ukazuje i stopa rasta od 0,38% godišnje.

R1 i R2 pokazatelji su rentabilnosti proizvodnje. Oni pokazuju oplođivanje sredstava uloženi u proizvodnju. Stope rasta od 2,67% godišnje za R1, te 0,44% za R2 su uobičajene s obzirom na različite stope rasta dohotka i čistog dohotka.

Ostali pokazatelji s oznakom K1, K2, K3, K4, K5 ukazuju na iskorištenje sredstava u mlinskim poduzećima. Ostvarivanje određenog poslovnog rezultata zahtijeva raspolaganje poslovnim sredstvima određenog obujma i određene strukture. Osim toga, vrijeme obrtaja sredstava od velike je važnosti s obzirom na

Tablica 4 Neki pokazatelji djelatnosti poslovanja mlinarskih poduzeća u Republici Hrvatskoj
Table 4 Some indicators of business efficiency of mill enterprises in the Republic of Croatia

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Prosjek Average	St. rasta 76/89 Rate of growth 76/89
P1	116.46	107.30	117.08	130.22	132.14	137.89	142.53	140.80	145.25	144.66	123.88	121.85	108.10	108.92	127.86	0.51
P2	696.391	708.401	678.431	758.920	823.301	867.929	1.025.066	1.031.129	1.007.407	924.024	855.427	765.387	719.769	821.688	826.432	1.26
P3	102.582	120.960	131.032	141.041	143.615	125.869	170.854	166.323	164.062	71.447	116.171	127.214	121.225	151.700	131.887	3.05
P4	78.407	89.327	88.117	92.276	92.603	68.661	104.975	77.340	58.611	57.123	79.961	85.434	69.929	86.431	80.864	0.75
P5	0.11	0.29	0.17	0.21	0.27	0.45	0.22	0.23	0.30	0.26	0.35	0.38	0.24	0.26	0.25	6.84
E1	1.17	1.21	1.24	1.23	1.21	1.17	1.20	1.19	1.19	1.08	1.16	1.20	1.20	1.23	1.19	0.38
R1	0.22	0.24	0.21	0.22	0.21	0.18	0.24	0.23	0.26	0.12	0.24	0.27	0.28	0.31	0.23	2.67
R2	0.17	0.18	0.14	0.14	0.14	0.10	0.15	0.11	0.09	0.10	0.16	0.18	0.16	0.18	0.14	0.44
K1	1.49	1.41	1.11	1.17	1.21	1.28	1.43	1.01	1.62	1.56	1.74	1.65	1.68	1.71	1.45	1.06
K2	2.55	2.77	2.28	2.22	2.63	2.71	3.18	3.37	4.56	4.14	4.81	3.43	3.21	3.26	3.11	1.91
K3	3.57	2.85	2.17	2.48	2.25	2.41	2.59	2.44	2.56	2.51	2.72	3.17	3.52	3.57	2.70	
K4	0.25	0.21	0.19	0.20	0.19	0.20	0.20	0.19	0.23	0.24	0.25	0.26	0.25	0.23	0.22	-0.64
K5	100.80	126.10	165.90	145.30	160.30	149.30	139.20	147.80	142.60	143.30	132.50	113.50	102.40	100.70	115.80	-0.01
K6	467.772	503.445	610.485	647.503	679.221	680.309	718.965	729.309	619.985	591.041	492.490	464.279	429.075	481.670	571.389	0.22
K7	272.773	255.306	297.699	341.156	312.643	320.241	322.621	305.933	220.957	223.302	177.712	222.895	224.322	251.819	265.815	-0.61
K8	0.20	0.20	0.53	0.52	0.53	0.56	0.64	0.84	0.97	0.24	0.39	0.47	0.63	0.79	0.53	11.14
K9	0.05	0.08	0.18	0.18	0.23	0.26	0.31	0.53	0.45	0.12	0.04	0.17	0.25	0.28	0.22	14.17

tvrdnju da uloženi kapital mora prijeći u sirovinu (kupnja) te se sirovina mora preraditi u proizvod i ponovo na tržištu ostvariti kapital. Dakle, ta reprodukcija kapitala, za željom da se kapital i dobit uvećaju, uvelike ovisi o brzini obrtaja uloženog kapitala. K1 (koeficijent obrtaja poslovnih sredstava) je ostvario stopu rasta od 1,06% godišnje. To ukazuje na laganu tendenciju porasta bruto kapitala u odnosu na uloženi kapital. Pokazatelj K2 (koeficijent obrtaja osnovnih sredstava) ima stopu rasta od 1,91% godišnje, a pokazatelj K3 (koeficijent obrtaja obrtnih sredstava) u prosjeku je zadržao dinamiku udjela u ukupnom kapitalu. Ta na prvi pogled pozitivna kretanja potpuno poriče pokazatelj K4 (izdašnost sredstava), koji ima negativnu stopu promjene od 0,64% godišnje, što znači:

- a) da prosječno upotrijebljena poslovna sredstva rastu brže od bruto proizvoda,
- b) da su osnovna sredstva sve više otpisana, jer im je, uz istu količinu proizvoda, koeficijent obrtaja sve veći,
- c) da obrtna sredstva imaju promjenjiv tijek ali u prosjeku su na istoj razini i
- d) da vrijeme zadržavanja obrtnih sredstava ima negativnu stopu promjene od 0,01% godišnje, dakle nebitno skraćenje vremena zadržavanja kapitala.

Pokazatelj K6 (opremljenost rada sredstvima) pokazuje postojanost pri iskazivanju uvjeta privređivanja. K6 ovisi prvenstveno o broju uposlenih, a ne o količini uloženog kapitala. To znači, da se uvjeti privređivanja nebitno razlikuju u analiziranom razdoblju. Pokazatelj K7 (tehnička opremljenost rada) ima negativnu stopu promjene od 0,61% godišnje. To također ukazuje na otpisanost osnovnih sredstava u mlinarstvu. Izdvajanje iz dohotka po kilogramu brašna (K8) ostvarilo je stopu rasta od 11,14% godišnje te je od 1976. do 1989. godine poraslo približno četiri puta. U njima su sadržani i iznosi izdvojeni za kamate (K9), koji je ostvario stopu rasta od 14,17% godišnje. Kada se stave u odnos pokazatelji K9 i K8, dobijemo postotak udjela kamata u izdvojenim sredstvima iz dohotka. U početnoj godini (1976.) kamate su činile 25% izdvajanja, 1985. g. - 50%, te 1989. g. - 35%. Takvo opterećenje kamatom bilo bi neizdrživo, kad ne bi bilo regresiranja dijela kamata za kupljenu pšenicu i prodano brašno.

Metodom ocjene odnosnih vrijednosti dobili smo sintetički pokazatelj za svaku godinu analiziranog razdoblja u odnosu na baznu (tablica 5), te za svaku godinu u usporedbi s prethodnom. U praksi se sintetički pokazatelj svodi na zbroj od 1,0 (koeficijent) ili izražen u postocima sa zbrojem 100, te se ostala razdoblja uspoređuju s uzorkom. Mi smo odlučili da zbroj sintetičkog pokazatelja povećamo sa 100 na 104, dodavši još pokazatelje K8 i K9 koji nose negativan predznak "-2". Tako opet dolazimo do zbroja sintetičkog pokazatelja od 1,0 ili 100,0. Takav odnos smo upotrebljavali kroz cijelo analizirano razdoblje. Taj modificirani sintetički pokazatelj upotrijebili smo prvenstveno zbog toga, jer se metoda ocjene odnosnih

Tablica 5 Sintetički pokazatelji djelatnosti poslovanja analiziranih mlinarskih poduzeća Republike Hrvatske za razdoblje 1976-1989. god.
 Table 5 Collective indicators of business efficiency of analysed mill enterprises of the Republic of Croatia for the period 1976-1989

1976 = 100,0
 ocjena = const. mark = const.

	1977			1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Prosjeak 76-89. Average 76-89.
	Ind.	Ocj.	Ocj. x Ind./100 Mark x Ind/100													
P1	92.1	3	2.76	3.02	3.35	3.40	3.55	3.67	3.63	3.74	3.73	3.19	3.14	2.78	2.81	3.92
P2	101.7	6	6.10	5.85	6.54	7.09	7.48	8.83	8.88	8.68	7.96	7.37	6.59	6.20	7.08	7.28
P3	117.9	10	11.79	12.77	13.75	14.00	12.27	16.66	16.21	15.99	6.96	11.32	12.40	11.82	14.79	13.13
P4	113.9	8	9.11	8.99	9.42	9.45	7.01	10.71	7.89	5.98	5.83	8.16	8.72	7.13	8.82	8.25
P5	263.6	8	21.09	12.36	15.27	19.64	32.73	16.00	16.73	21.82	18.91	25.45	27.64	17.45	18.91	20.31
Zbroj ocj. Sum mark		35	50.86	42.99	48.33	53.58	63.03	55.87	53.34	56.21	43.39	55.50	58.49	45.39	52.40	52.26
E1	103.4	15	15.51	15.90	15.77	15.51	15.00	15.38	15.26	15.26	13.85	14.87	15.38	15.38	15.77	15.30
R1	109.1	10	10.91	9.55	10.00	9.55	8.18	10.91	10.45	11.82	5.45	10.91	12.27	12.73	14.09	10.52
R2	105.9	14	14.82	11.53	11.53	11.53	8.24	12.35	9.06	7.41	8.24	13.18	14.82	13.18	14.82	11.59
Zbroj ocj. Sum mark		24	25.73	21.07	21.53	21.07	16.42	23.26	19.51	19.23	43.69	24.09	27.10	25.90	28.91	22.12
K1	94.6	4	3.79	2.98	3.14	3.25	3.44	3.84	2.71	4.35	4.19	4.67	4.43	4.51	4.59	3.84
K2	108.6	4	4.35	3.58	3.48	4.13	4.25	4.99	5.29	7.15	6.49	7.55	5.38	5.04	5.11	5.14
K3	79.8	4	3.19	2.43	2.78	2.52	2.70	2.90	2.73	2.87	2.81	3.05	3.55	3.94	4.00	3.04
K4	84.0	4	3.36	3.04	3.20	3.04	3.20	3.20	3.04	3.68	3.84	4.00	4.16	4.00	3.68	3.50

Nastavlja se na idućoj stranici

D. Hrsto: Bonitet mlinske industrije Republike Hrvatske za razdoblje 1976-1990. godine

	1977			1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Prosjek 76-89. Average 76-89.
	Ind.	Ocj.	Ocj. x Ind./100 Mark x Ind/100													
K5	125.1	5	6.25	8.23	7.21	7.95	7.41	6.90	7.33	7.07	7.11	6.57	5.63	5.08	5.00	6.75
K6	107.6	5	5.38	6.53	6.92	7.26	7.27	7.68	7.80	6.63	6.32	5.26	4.96	4.59	5.15	6.29
K7	93.6	4	3.74	4.37	5.00	4.58	4.70	4.73	4.49	3.24	3.27	2.61	3.27	3.29	3.69	3.92
Zbroj ocj. Sum mark		30	30.06	31.15	31.73	32.73	32.96	34.25	33.38	34.99	34.03	33.71	31.38	30.44	31.22	32.47
Ukupno ocj. Total mark		104	122.17	111.11	117.36	122.90	127.41	128.77	121.50	125.69	104.96	128.16	132.35	117.13	128.31	122.14
K8	100.0	-2	-2.00	-5.30	-5.20	-5.30	-5.60	-6.40	-8.40	-9.70	-2.40	-3.90	-4.70	-6.30	-7.90	-5.62
K9	160.0	-2	-3.20	-7.20	-7.20	-9.20	-10.40	-12.40	-21.20	-18.00	-4.80	-1.60	-6.80	-10.00	-11.20	-9.48
Zbroj ocj. Sum mark		-4	-5.20	-12.50	-12.40	-14.50	-16.00	-18.80	-29.60	-27.70	-7.20	-5.50	-11.50	-16.30	-19.10	-15.10
Ukupno O Total mark		100	116.97	98.61	104.96	108.40	111.41	109.97	91.90	97.99	97.76	122.66	120.85	100.83	109.21	107.04

vrijednosti temelji na subjektivnosti osoba koje ga upotrebljavaju. Ali, ako ga i subjektivno upotrijebe jednako za cijelo razdoblje, ta se subjektivnost smanjuje te postaje zanemariva. K tomu možemo dodati i razlog negativnih predznaka pokazatelja K8 i K9. Pokazatelji K8 i K9 bitno utječu na formiranje dobiti poduzeća, tj. na direktno formiranje odnosa u primarnoj i sekundarnoj raspodjeli dohotka. Radi dosljednosti analize uspješnosti gospodarenja mlinskih poduzeća izradili smo dva zbroja sintetičkog pokazatelja sa zbrojem 104 i sa zbrojem 100. Na taj način možemo analizirati sintetički pokazatelj sa ili bez pokazatelja K8 i K9, a možemo im također posvetiti punu pažnju, kako bismo našli odgovore:

- što treba učiniti s ta dva pokazatelja, da se ne bi narušili odnosi između poduzeća i države, i
- što treba učiniti između poduzeća i banke koja plasira svoja sredstva za kupovinu sirovine.

To ujedno predlaže kakve odnose urediti u formiranju ukupnog prihoda te primarnoj i sekundarnoj raspodjeli dohotka i dobiti, da bi svi bili zadovoljni. Sintetičke pokazatelje izračunali smo na osnovi indeksa, i to:

- pomoću temeljnog indeksa, pri čemu je osnova bila 1976. godina i
- pomoću lančanog indeksa.

Usporedbom jednih i drugih sintetičkih pokazatelja dolazimo do stvarnog ekonomskog stanja mlinskih poduzeća. Na temelju toga moguće je predložiti odnose u formiranju i raspodjeli prihoda koji čine uspješno poslovanje jednog poduzeća. S obzirom na sveukupnu sumu bodova sintetičkog pokazatelja, najuspješnije poslovanje bilo je u 1986. godini. Ako bi uzeli u obzir sumu bodova bez pokazatelja K8 i K9, onda je poslovanje bolje u 1987. godini. Kako su godine u nizu jedna iza druge, treba ih analizirati zajedno s pokazateljima.

Pored toga predložili smo prosječne bodove sintetičkih pokazatelja, pri čemu je 1976. g. uzeta kao bazna. Datom indeksacijom sintetičkih pokazatelja, objedinili smo cijelo analizirano razdoblje. Na osnovi prosjeka ukupne sume bodova za razdoblje 1976-1989. konstatirali smo da su mlinska poduzeća prosječno uspješno poslovala. Uz to smo utvrdili da je:

1. bodovno najuspješnija 1986. g. te 1987. godina,
2. na temelju odstupanja od prosjeka razdoblja, također je najuspješnija 1986., a slijedi je 1987. godina,
3. tu tvrdnju su dokazale ocjene sintetičkog pokazatelja koje su izračunate s osnova lančanog i baznog indeksa.

Na poslovanje mlinskih poduzeća u 1986. godini imali su neposrednog utjecaja:

- a) povoljan paritet cijena pšenice i brašna, a troškovi čuvanja znatno su smanjeni;

b) kamate na sredstva primarne emisije, a isto i na sredstva poslovnih banaka su smanjene,

c) pod državnom kontrolom ostao je jedino tip brašna 850 (crno), zbog održavanja niske cijene crnog kruha; ostale cijene bile su slobodne i

d) troškovi čuvanja žitarica i proizvoda od žitarica za robne rezerve donekle su priznati.

Paritet cijena pšenice u odnosu na mlinske proizvode iznosio je:

Tablica 6 Paritet cijena pšenice i mlinskih proizvoda u 1986. g.
Table 6 Parity of wheat and mill products prices in 1986

Opis Description	nominalni iznos nominal amount din	realni iznos real amount din	paritet parity
pšenica - wheat	70,0	2,55	100,0
Ø cijena mlinskih proizvoda Ø mill products prices	121,35	4,42	173,33
Ø cijena krušnog brašna Ø bread flour prices	111,20	4,05	158,82
Ø cijena krupice Ø grits prices	148,90	5,43	212,94

Udjel cijene pšenice u kilogram proizvedenih mlinskih proizvoda bio je 57,69%, u cijeni kilograma krušnog brašna 62,96%, dok je u krupici iznosio svega 46,96%. Međutim, kada se uzme prosječno ostvarena cijena mlinskih proizvoda i udjel prosječne cijene pšenice, za troškove prerade ostaje 42,3%. Takvim odnosom ostvareni financijski rezultati mlinskih poduzeća su vrlo dobri.

Analizom strukture ukupnog prihoda u 1986. g. (vidi tablicu 7) utvrdili smo da su mlinska poduzeća Republike Hrvatske utrošila ukupno 86,42% sredstava od ostvarenog ukupnog prihoda, a 13,58% ostalo im je da podmire obveze iz dohotka i čistog dohotka. Od ostvarenog dohotka u iznosu od 13,58% na sredstva izdvojena iz dohotka otpada 4,23% strukturnih poena, a 9,35% ostaje za čisti dohodak. To je jedini kapital kojim su raspolagali njegovi stvaraoci. Raspoređivanje čistog dohotka podređeno bilo je nekim ograničenjima (društveni dogovor o dohotku). Mlinska poduzeća bila su još "štedljivija" te nisu za plaće podijelili ni onoliko, koliko im je dozvoljavao "dogovor". Ta su sredstva prebacili u akumulaciju. Gledano u postotnim poenima, podijeljeno je 5,95 za bruto plaće uposlenih, 2,68 za akumulaciju, te 0,72 za zajedničku potrošnju.

Tablica 7   Struktura ukupnog prihoda, utrošenih sredstava, dohotka, č. dohotka i B.O.D. u 1986. god.
 Table 7   Structure of gross income, expended funds, income, net income and gross wages in 1986

%

1. Ukupan prihod Gross income	100.00	
2. Utrošena sredstva Expended funds	86.42	100.00
a) materijalni troškovi material costs		
- utrošene sirovine i mat. spent raw materials	47.61	55.09
- utrošena energija energy spending	2.18	2.52
- prijevozne usluge transport services	0.46	0.53
- troškovi invest. održavanja costs of investment maintenance	0.94	1.09
- proizvodne usluge production services	0.92	1.06
- tekuće održavanje current maintenance	0.12	0.13
- neproizvodne usluge unproductive services	0.35	0.42
- ostali mat. troškovi other material costs	0.62	0.72
UKUPNO MATERIJALNI TROŠKOVI TOTAL MATERIAL COSTS	53.20	61.56
b) troškovi amortizacije depreciation costs	1.69	1.94
c) drugi troškovi poslovanja other business costs		
- naknade za prijevoz radnika compensation for workers	0.09	0.11
- izdaci za prehranu food expenses	0.31	0.36
- kamate na obrtno kredite interests on current assets	11.21	12.98
- ostalo (zaliha, prodana roba,...) other (stocks, sold goods,...)	19.93	23.05
3. DOHODAK INCOME	13.58	100.00
Raspoređivanje po namjeni Disposition by purpose	4.23	31.20
- obrazovanje education	0.29	2.15
- zdravstvo health services	0.46	3.39
- MIO pension-fund	0.79	5.84
- porezi taxes	0.19	1.42
- dio za RZ overhead	0.73	5.40
- premije osiguranja insurance premiums	0.34	2.52
- kamate interests	0.40	10.48

D. Hrsto: Bonitet mlinske industrije Republike Hrvatske za razdoblje 1976-1990. godine

- ostale obveze other liabilities	1.03	-		
4. ČISTI DOHODAK NET INCOME	9.35	68.80	100.00	
- dio za O.D. wages	5.95	43.79	63.62	
- ZP - stanovanje housing	0.30	2.22	3.22	
- ZP - ostalo other	0.42	3.12	4.53	
Akomulacija Accumulation	2.68	19.67	28.63	
- poslovni fond assets	1.71	12.60	18.31	
- rezervni reserve fund	0.67	4.95	7.19	
- drugi fondovi other funds	0.30	2.12	3.13	
- gubitak deficit	-	-	-	
RASPOREĐIVANJE B.O.D. GROSS INCOME DISPOSITION				
- obračunati Č.O.D. charged income				65.14
- naknade O.D. salaries				8.32
- porezi iz O.D. taxes				2.47
- doprinosi iz O.D. contributions				24.07
- isplaćeni Č.O.D. paid off income				72.00
- izdvojeno za ostalo set aside for the rest				28.00
UKUPNO B.O.D. TOTAL GROSS INCOME				100.00

O odnosu ukupnog prihoda i utrošenih sredstava ovisi ekonomičnost proizvodnje, kao o jednom od osnovnih pokazatelja učinkovitosti gospodarstva. Ukupni se prihod ostvaruje direktno na tržištu te ovisi o puno više čimbenika koji nisu pod izravnim utjecajem poslovnih organa. Utrošena sredstva i njihova struktura od velikog su značenja za poduzeće u cjelini i za zaposlene djelatnike, jer o tome ovise i njihove plaće. Ona su pod većim utjecajem organa poduzeća. Od 100 dinara utrošenih sredstava otpada 63,50 dinara na direktne troškove, a 36,50 na indirektno. Od direktnih troškova, utrošene sirovine i materijal iznose 55,09 postotnih poena, energija 2,52, te ostali troškovi 3,95.

U globalnom raspoređivanju dohotka poduzećima je ostalo 68,8%, dok je za različita izdvajanja odlazilo 31,20%. Stavka kamata čini približno jednu trećinu ukupnih izdvajanja. Ostali dio dohotka od 68,80 postotnih poena, čine sredstva izdvojena za osobne dohotke (43,79), zajednički potrošnju 5,34 i akumulaciju 19,67. Akumulacija je u najboljoj poslovnoj godini mlinara činila svega 2,68 dinara (%) na ukupno zarađenih 100 dinara (%). Koliki je to iznos za usporedbu se može

iznijeti podatak da je potrošnja električne energije u strukturi ukupnog prihoda bila neznatno niža od iznosa akumulacije.

Od 9,35 dinara čistog dohotka koji ostaju od 100 dinara ukupnog prihoda, 63,62% izdvojeno je za bruto osobne dohotke, 7,75% na zajedničku potrošnju, a 28,63% na akumulaciju. Masa sredstava izdvojena za bruto plaće djelatnika iznosi svega 5,95% dinara, ili izravno kada se izdvoje porezi i doprinosi iz bruto plaće, uposleni u mlinskoj industriji ostvare za svoju osobnu korist svega 4,37 dinara. Dakle, krajnji produkt djelatnika mlinske industrije iznosi u svemu 4,37 dinara na 100 dinara ukupno ostvarenog prihoda. U 1986. godini ostvareni su najbolji rezultati gospodarenja tijekom cijelog analiziranog razdoblja.

Pokazatelji uspješnosti poslovanja iskazani su na tablici 4. Iz njih se vide rezultati svih analiziranih godina. Proizvodnost rada (P1) iznosila je 123,88 tona meljave po djelatniku. To je za 6,4% više od ishodišne godine (bazni indeks), dok je od prethodne godine manji za 14,4%. Slijedi pokazatelj P2 (ostvareni bruto kapital po uposlenom djelatniku). On je u 1986. godini manji za 7,4% (l.i) od prethodne godine, dok je bazni indeks veći za 22,8%. Pad lančanog indeksa posljedica je povećanja djelatnika od 17,5% naprama 1985. godine, dok je ukupno ostvareni kapital povećan u odnosu na 1985. godinu za svega 8,8%. Na primjeru pokazatelja P3, vidljiv je odnos rasta dohotka po djelatniku, koji je veći za 62,6% (lančani), dok je bazni indeks veći za 13,2%. Odgovor je u većem rastu ostvarenog bruto kapitala, dok su troškovi ostali približno isti kao i u 1985. godini. To ukazuje da je paritet cijena pšenice i mlinskih proizvoda povećan te su cijene brašna više rasle (output) od troškova (input). Uza sve te pogodnosti, koje su pridonijele poboljšanju položaja mlinarstva u ukupnim gospodarstvenim kretanjima, pokazatelj P4 (čisti dohodak po djelatniku) je znatno lošiji od pokazatelja P3 (dohodak po djelatniku). Razlog je taj, što su izdvajanja iz dohotka porasla, iako su izdvajanja po osnovi kamata smanjena u odnosu na 1985. g. Pokazatelj P5 (akumulacija po jedinici bruto osobnog dohotka) ostvaren je u iznosu od 0,35 dinara na jedan dinar bruto plaće djelatnika, što za mlinarstvo nije velik iznos akumulacije, ali je velik po jednom dinaru bruto plaće. U istom razdoblju gospodarstvo Hrvatske izdvojilo je svega 0,26 dinara po 1 dinaru bruto plaće za akumulaciju. Ekonomičnost proizvodnje iznosila je 1,16, što u odnosu na bazni indeks znači 0,9% manje, ali u odnosu na prethodnu godinu je za 7,4% više. Pokazatelji rentabilnosti R1 i R2 izravno su vezani uz rast dohotka i čistog dohotka. Pokazatelj R1 imao je vrijednost 0,24, što znači da je na 100 dinara angažiranih poslovnih sredstava ostvareno 24 dinara dohotka. Takvo povećanje u odnosu na prethodnu (1985.) godinu posljedica je povećanja dohotka za 2 puta. Pokazatelj R2 ostvario je vrijednost od 0,16 ili na 100 dinara angažiranih poslovnih sredstava

ostvaren je čisti dohodak od 16 dinara. Bazni indeks je za 5,9% manji, što je direktna posljedica manje ostvarenog čistog dohotka za 0,8% u odnosu na 1976. godinu, ali i povećanja poslovnih sredstava za 2,4%.

Lančani indeks veći je za 1,6 puta, što je također proizašlo iz neposrednog povećanja čistog dohotka u odnosu na 1985. godinu. Sumirajući izloženo, pokazatelji P1 do R2 izravno su pod utjecajem čimbenika koji se nadopunjuju od jednog do drugog pokazatelja. Pri analizi angažiranih sredstava uočava se prosječno bolje korištenje sredstava, i to već kod pokazatelja K1 (koeficijent obrtaja poslovnih sredstava). Na to ukazuje veći porast ukupnih prihoda (bazni indeks) od 19,5%, dok je porast sredstava svega 2,4%. Vrijednost proizlazi iz odnosa ukupno uloženog kapitala i ukupno ostvarenog kapitala, što znači da je jedan dinar angažiranog kapitala polučio 1,74 dinara ukupnog prihoda. Također se može zaključiti da se prosječno angažirana sredstva uključuju u stvaranje bruto kapitala 1,74 puta. Pokazatelj K2 (koeficijenta obrtaja osnovnih sredstava) ostvaruje vrijednost od 4,81 dinar, odnosno na jedan dinar angažiranih osnovnih sredstava ostvaren je bruto prihod od 4,81 dinara. Uzrok tako visokog obrtaja sredstava je taj što su osnovna sredstva velikim dijelom amortizirana, a također i loša procjena vrijednosti osnovnih sredstava u uvjetima inflacije. Treći pokazatelj K3 (koeficijent obrtaja obrtnih sredstava) pokazuje utjecaj smanjenja osnovnih sredstava, te prividnog neznatnog povećanja poslovnih sredstava. Taj pokazatelj ukazuje na nepovoljne odnose u organskom sastavu kapitala, tj. odnos obrtnih i osnovnih sredstava. Koeficijent obrtaja obrtnih sredstava (K3) iznosio je 3,57 (1976), a 1986. godine 2,72. Međutim, pokazatelj K4 (izdašnost sredstva) upućuje da su uvjeti privređivanja gotovo isti kao i 1976. godine. Povezanost pokazatelja K5 (vrijeme zadržavanja obrtnih sredstava) i K3 proizlazi iz koeficijenta obrtaja obrtnih sredstava (K3). On je smanjen u odnosu na 1976. godinu. Prosječno vezivanje u 1986. godini iznosilo je 132,5 dana, a u 1976. g. 100,8 dana. Pozitivna kretanja u poslovanju mlinskih poduzeća u 1986. g. potvrđuju i pokazatelji koje smo nazvali "ostali". Pokazatelj K6 (opremljenost rada sredstvima) na osnovu baznog indeksa (1976=100) veći je za 5,3%, ali je lančani indeks (1995=100) lošiji za 16,6%. U odnosu na 1976. godinu sredstva su porasla neznatno, ali je smanjen broj djelatnika. U odnosu na 1985. godinu broj djelatnika je povećan, a sredstva su nešto manja. Tehnička opremljenost rada sredstvima (K7) je povećana, što se može zaključiti na osnovu pokazatelja K2 (koeficijent obrtaja osnovnih sredstava), koji je veći u odnosu na 1976. g. za 1,8 puta. To je utjecalo direktno na smanjenje pokazatelja K7 (tehnička opremljenost rada) za 34,8% (bazni indeks) i 20,4% (lančani indeks). Bilo je za očekivati da će pokazatelj K8 (izdvajanja iz dohotka po proizvodu) porasti obzirom na povećanje dohotka a smanjenje čistog dohotka,

ali K9 (kamate po proizvodu), što smo ga iskazali u skupini pokazatelja "ostali", imao je zasigurno najveći utjecaj na uspješnost gospodarenja mlinovima u 1986. godini. Tako nisko opterećenje kamatama po kilogramu ostvarene proizvodnje nije zabilježeno ni u jednoj drugoj analiziranoj godini. Postavlja se pitanje realnosti niskog opterećenja jedinice proizvoda, međutim, u tome je ujedno i odgovor za buduće vlasnike mlinskih poduzeća. Treba osigurati sredstva uz povoljne kamate. Da bismo mogli sagledati uvjete vezane za poslovanje mlinske industrije, ne smijemo izostaviti osnovnu sirovinu - pšenicu, tj. uvjete koji su utjecali na formiranje njene cijene.

1.2 Ocjena učinkovitosti, boniteta i vrijednosti poduzeća

Analiza financijskih omjera u tržišno razvijenim zemljama ima tri osnovne svrhe:

1. služi poslovodstvu za ocjenu učinkovitosti poslovanja svoga poduzeća u usporedbi s konkurencijom te utvrđivanju uzroka problema, ne čekajući pad profita;

2. služi bankama za ocjenu "boniteta" poduzeća pri posudbi kapitala;

3. omogućiti izračunavanje vrijednosti poduzeća, te dati odgovor potencijalnom investitoru o visini rizika ulaganja.

Osim toga, ocjenom boniteta poduzeća utvrđuje se jedan od uvjeta razine uspješnosti plasiranja emisije dionica i poslovnih pregovora kod zajedničkog ulaganja. Za to se koriste brojni pokazatelji.¹⁾

1. QUICK RATIO

- BRZI OMJER (odnos obrtnih sredstava umanjenih za zalihe i kratkoročnih obveza)

$$\frac{023 - 024}{128}$$

2. CURRENT RATIO

- TEKUĆI OMJER (odnos obrtnih sredstava i kratkoročnih obveza)

$$\frac{023}{128} \times 100$$

---

¹⁾ prema Dr. Lenneth Zappu, University of Minnesota, SAD.

3. CURR LIA TO NW

(odnos kratkoročnih obveza i zaliha)

$$\frac{128}{101} \times 100$$

4. TOT LIA TO NW

(odnos svih obveza prema tuđim izvorima i trajnog kapitala)

$$\frac{119+128}{101+118} \times 100$$

5. FIXED ASS. TO NW

(odnos stalnih sredstava - aktiva i trajnog kapitala - pasiva)

$$\frac{001}{101} \times 100$$

6. COLLECT PERIOD (INDAYS)

(vrijeme naplate kratkoročnih potraživanja iz poslovanja u danima)

$$\frac{032 - 360 \text{ dana}}{261}$$

7. SALES TO INV

(dani vezivanja zaliha)

$$\frac{024 \times 360 \text{ dana}}{261}$$

8. ASSETS TO SALES

(odnos poslovnih sredstava i ukupnog prihoda)

$$\frac{057}{280} \times 100$$

9. SALES TO NWC

(odnos prihoda i neto obrtnih sredstava kao razlike između obrtnih sredstava i kratkoročnih obveza)

$$\frac{280}{023-128} \times 100$$

10. ACC PAY TO SALES

(odnos kratkoročnih obveza iz poslovanja i prihoda)

$$\frac{129}{261} \times 100$$

11. RETURN ON SALES

(stopa povrata na ukupni prihod)

$$\frac{355 - 356}{280} \times 100$$

12. RETURN ON ASSETS

(stopa povrata na poslovna sredstva)

$$\frac{355 - 356}{157} \times 100$$

13. RETURN ON NW

(stopa povrata na trajni kapital)

$$\frac{355 - 356}{101} \times 100$$

Svih trinaest pokazatelja su bitni pri ulaganju kapitala i izdvajanju ili kupnji dionica. Za ocjenu mlinskih poduzeća u 1986. godini, koja je analizom nepobitno utvrđena kao najbolja poslovna godina, izračunali smo sve pokazatelje i dobili slijedeće vrijednosti

Pokazatelj	jed. mjera	vrijednost
1. Quick ratio	%	0,4437
2. Current ratio	koef.	1,65
3. Curr lia to NW	%	82,87
4. Tot lia to NW	%	47,9
5. Fixed ass. to NW	dana	274,89
6. Collect period (indays)	dana	50,5
7. Sales to inv	dana	181,9
8. Assets to sales	koef.	279,05
9. Sales to NWC	koef.	182,05
10. Acc pay to sales	%	41,89
11. Return on sales	%	3,29
12. Return on assets	%	1,18
13. Return on NW	%	4,18

Na osnovi izračunatih pokazatelja zaključujemo:

1. da je pokrivenost kratkoročnih obveza obrtnim sredstvima (umanjena za zalihe) 44,4%; to znači da je na 100 dinara obveza, pokrivenost obrtnim kapitalom 44 dinara, dok je
2. pokrivenost kratkoročnih obveza ukupnim obrtnim sredstvima 1,65, ili na 100 dinara obveza pristiže 165 dinara obrtnog kapitala,
3. udjel obveza u zalihama je 82,8%,
4. dok je pokrivenost obveza kapitalom 47,09%,
5. stalna sredstva (aktiva) su veća za 2,7 puta od trajnog kapitala (pasiva),
6. vrijeme naplate kratkoročnih potraživanja iz poslovnih odnosa je 50,5 dana,
7. dok su dani vezivanja zaliha prosječno 182 dana;
8. odnos poslovnih sredstava i ukupnog prihoda je 2,7 : 1,0,
9. kao što je i odnos prihoda i neto obrtnih sredstava 1,8 : 1,0,
10. kratkoročne obveze čine 41,89% ukupnog prihoda,
11. dok je stopa povrata (profit) 3,29% u odnosu na ukupni prihod;
12. profit (stopa povrata), na poslovna sredstva je 1,18%,
13. dok je stopa povrata na trajni kapital 4,18%.

Općenito uzevši rezultati ukazuju na solidan bonitet mlinskih poduzeća te sigurnost ulaganja privatnog kapitala u njih.

ZAKLJUČAK

Na osnovi istraživanja utvrdili smo nekoliko važnih čimbenika i zakonitosti, čije poznavanje i mogućnost primjene može biti od širokog interesa za unapređivanje i planiranje buduće proizvodnje pšenice i potrošnje mlinskih proizvoda, s obzirom na njihove optimalne troškove, cijene i paritete cijena. Važniji zaključci do kojih smo došli na osnovi provedenih istraživanja jesu:

1. Dosadašnji razvoj i sadašnje stanje poljoprivredno-prehrambenog sustava Republike Hrvatske uvjetovano je brojnim čimbenicima. Među njima su najznakovitiji i nepovoljni financijski uvjeti, nedovoljna akumulativnost i reprodukcijaska sposobnost, niski stupanj samofinanciranja te sustav cijena i pariteti cijena inputa i outputa. Oni su djelovali i na ekonomiku proizvodnje pšenice te na uspješnost poslovanja mlinskih poduzeća.

2. Visoki udio cijene pšenice kao osnovne sirovine u cijeni brašna imao je neposredan negativan utjecaj na gospodarenje mlinskih poduzeća. Ona su stalno poslovala na granici gubitka, uz neznatno promicanje prema pozitivnom ili negativnom rezultatu. To je rezultiralo niskom ili nikakvom akumulacijom, niskim

plaćama djelatnika, a posebno tehnološkom "zastarom" mlinova. Na ovakvo stanje utjecalo je stalno "upletanje" bivših saveznih organa u oblikovanje cijene određivanjem njihove razine i pariteta te politikom kreditiranja proizvodnje i zaliha.

3. Povezujući strukturu ukupnog prihoda mlinskih poduzeća s količinom i strukturom proizvodnje možemo projicirati vrijednosne pokazatelje gospodarstva tih poduzeća. Vrijednost takve moguće projekcije je u tome, što možemo predvidjeti, kakve će posljedice imati promjene npr. cijena, paritet cijena, povećanje kamata, proizvodnje ili ostalog na strukturu ukupnog prihoda, to jest na proizvodnju pšenice ili njenu preradu. Ovo saznanje je od posebnog značenja kod određivanja državnih mjera u poljoprivredno-prehrambenom sustavu.

4. Međutim, opravdanost ulaganja (dokapitalizacije) ili kupnje mlinskih poduzeća uvođenjem novih tržišnih mehanizama ima svoju sigurnu budućnost i jednu stabilnu dobit za ulagače.

SUMMARY

The significance of the mills and their products derives from the fact that they are the basic food for people in the world and in our country. The cereals make 31.1% (1990) of energy value of our meals. Besides, wheat and maize are the most important and the most frequent agricultural products. Thus, dealing and the way of securing the circulating capital as well as the structure of the overall income and its distribution in the mills of Croatia are of essential importance in the present and future price forming of wheat, flour and bread.

A detailed analysis of financial figures for mills in the Republic of Croatia shows every change in the agrarian policy either of state organs or financial institutions and the consequences for producers of basic raw materials for mills (wheat) or the manufacturers themselves (milling industry).

LITERATURA

- Baletić, Z.**, Ekonomski proces, ekonomska teorija, Informator, Zagreb, 1973.
- Braverman, A., Morduch, J.J.** Wheat and maize price policies in Hungary, Agricultural Economics, London, 1/1987.
- Domainko, D.** Ekonomika i organizacija industrijskih poduzeća, Narodne novine, Zagreb, 1970.
- EEZ, Peti izvještaj Izvršne komisije Ministarskom savjetu Europske zajednice i Europskom parlamentu, Strasbourg, 1989.

D. Hrsto: Bonitet mlinske industrije Republike Hrvatske za razdoblje 1976-1990. godine

---

EEZ Officials are concerned with the possible implications of the US wheat flour sale to Egypt..., Feedstuffs No 31-1983.

FAO, Quarterly bulletin of statistics, Rome, 1, 2, 3, 4/1980, 1982, 1984, 1986, 1988, 1990.

Milling-Baking News, A new program for allocating wheat to Pakistan, No 26/1974.

Adresa autora - Author's address:

Primljeno: 30.11.1992.

Dr. Davorin Hrsto

Agronomski fakultet, Zagreb